

ТАҚРИЗ

ба диссертатсияи унвончӯи кафедраи забони тоҷикии Донишкадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода Шамсудинова Маҳтовбӣ Абдуалимовна дар мавзуи «Ҷанбаҳои назариявии ономастикаи осори бадеӣ (дар мисоли осори Аҳмади Дониш)», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон.

Диссертатсияи Шамсудинова Маҳтовбӣ Абдуалимовна дар мавзуи «Ҷанбаҳои назариявии ономастикаи осори бадеӣ (дар мисоли осори Аҳмади Дониш)», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.19 – Назарияи забон таълиф гардида, ба масъалаи таҳлил ва хусусиятҳои назариявии ономастикаи осори Аҳмади Дониш бахшида шудааст.

Аслан, омӯзиш ва таҳлили ономастикаи забон яке аз масъалаҳои муҳим арзёбӣ шуда, дар ин самт корҳои назаррас ва судманд амалӣ шуда истодаанд, вале бо вучуди ин, пахлуҳои мухталифи масоили ономастикаи тоҷик то ҳол ба риштаи таҳқиқ қашида нашудааст. Яке аз ин гуна масъала дар асоси маводи пешниҳодшудаи осори А. Дониш ба таври пурра таҳқиқ нашудани хусусиятҳои грамматикӣ он дар сатҳи лексика ва ошкорнамоии теъдод ва хусусиятҳои маъноӣ ва сохторӣ онҳо маҳфузмонда мебошанд.

Диссертатсияи Шамсудинова Маҳтовбӣ Абдуалимовна маҳз ба ҳамин иртиботи луғавӣ осори А. Дониш дар мисоли корбурди вожаҳои ономастикӣ бахшида шуда, он фарогири муқаддима, се боб, хулоса, феҳристи осори таҳқиқӣ ва замима аст.

Дар муқаддимаи диссертатсия масъалаҳои аҳамияти таҳқиқ, дараҷаи омӯхта шудани мавзӯ, мақсаду вазифа, наwgониҳои илмӣ диссертатсия, аҳамияти назариявӣ амалӣ, метод, объект ва предмети таҳқиқ, шахси шахсии диссертант дар таҳқиқи мавзӯ, мутобикати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, коркарди амалии натиҷаҳои диссертатсия ва сохтор мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки вай бори нахуст дар боби ономастикаи асарҳои насрии фалсафӣ ва таърихӣ маорифпарвари тоҷик Аҳмади Дониш таҳқиқот ба анҷом расонида, маводи ономастикӣ асарҳояш дар мавриди ҷаҳонбинӣ ва дараҷаи фаъолияти нависанда, мавзӯҳои сафарнамудаи ӯ, ҳамсухбатон ва ашхоси воқею тахайюлие, ки дар наср оварда шудаанд, маълумот медиҳад. Маводи топонимӣ ва антропонимӣ асар, ки дар натиҷаи таҳқиқу таҳлили илмӣ муайян карда мешаванд, ба истифодаи масоили минбаъдаи ин соҳа мусоидат намуда, барои муҳаққиқони соҳаи таърих ва ҷуғрофия низ кумаки амалӣ мерасонанд.

Антропониму топонимҳои фаровони осори А. Дониш дар шарҳу маънидод, таҳлилу таҳқиқи масоили гуногуни этимология, калимасозӣ, фонетика, грамматика ва дигар қисматҳои забоншиносӣ кумак мерасонанд.

Мавриди зикр аст, ки роҷеъ ба масъалаи ономастикаи осори А. Дониш то кунун таҳқиқоти алоҳидае ба анҷом нарасидааст. Дар рисола мақсад гузошта шудааст, ки аз нигоҳи забонӣ ономастикаи осори ин мутафаккир мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

Барои амалӣ намудани мақсад дар диссертатсия як қатор вазифаҳо амалӣ карда шудаанд:

-муайян намудани дараҷаи тасвири ҳудуди таърихӣ-ҷуғрофии Мовароуннаҳр ва ақсои олам, ки дар осори А. Дониш омадаанд;

-нишон додани вижагиҳои луғавию семантикии антропонимҳои осори А. Дониш;

-таҳқиқи вижагиҳо ва унсурҳои луғавии топонимҳои дар осори А. Дониш зикргардида;

-баррасии хусусиятҳои луғавии гидронимҳо, оронимҳо ва астронимҳои осори А. Дониш;

-муайян намудани нақши анҷомаҳои топонимсоз ва ҷанбаҳои забонии онҳо дар таркиби топонимҳо;

-муайян намудани қабатҳои забонии антропонимҳо ва топонимҳои осори А. Дониш;

-баррасии хусусиятҳои сохтори ономастикаи асарҳои А. Дониш.

Ҳадафи асосии унвонҷӯ дар боби якум, ки “Таҳлили назариявии номшиносии осори бадеӣ” ном дорад, нишон додани мулоҳиза ва нуқтаи назари муҳаққиқон, оид ба таҳлили антропонимия, топонимия, гидронимия, ва оронимия мебошад. Воқеан, тавре зикр намудем, саҳми мутахассисони соҳа роҷеъ ба масъалаи омӯзиши ономастикаи Тоҷикистон бағоят бузург буда, дар забоншиносии тоҷик оид ба ин масъала заминаи мусоиде фароҳам оварда шудааст ва паҳлуҳои мухталифи масоили ономастикаи Шарқ дар осори олимони ватанӣ ва Аврупоии асри XIX низ таҳқиқ гардидааст.

Ин аст, ки Шамсудинова М. А. дар се фаслу даҳ зерфасли боби нахусти диссертатсия дар бораи таҳлили назарияи номшиносии осори бадеӣ мулоҳизаҳо дар мавриди масъалаҳои ономастика дар осори бадеӣ, таҳлили номшиносӣ асарҳои ӯ, классификатсияи номшиносӣ қабатҳои ономастикаи осор таҳқиқот анҷом додааст.

Дар боби дуюми диссертатсияи мазкур хусусиятҳои забонии топонимияи осори А. Дониш, қабатҳои забоншиносии номвожаҳои осори Аҳмади Донишро мавриди таҳлили амиқу дақиқ қарор дода шудааст.

Боби сеюми диссертатсия фарогири масоили сохтори ономастикаи осори Аҳмади Дониш маҳсуб меёбад.

Ба намуд ва гуруҳҳои мухталиф тасниф кардани маводи ҷамъоваришуда оид ба ономастикаи осори А. Дониш муаллифи диссертатсияро водор кардааст, ки онҳоро аз рӯи шакл ба хелҳои гуногун ҷудо намуда, таҳлили омӯрӣ намояд.